

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

THE MODERN STATE OF MARKET OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES OF UKRAINE

Мачуга Р.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
та міжнародної інформації,
Тернопільський національний економічний університет

Борух О.С.

студентка,
Тернопільський національний економічний університет

У статті розкрито сутність поняття «ринок інформаційно-комунікаційних технологій». Проаналізовано ринок інформаційно-комунікаційних технологій в Україні. Досліджено особливості розвитку даної галузі. Проведено аналіз позицій України за міжнародним рейтингом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Визначено основні проблеми та можливості розвитку інформаційного ринку.

Ключові слова: інформаційні технології, ринок інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційні ресурси, інформаційні продукти та послуги.

В статье раскрыта сущность понятия «рынок информационно-коммуникационных технологий». Проанализирован рынок информационно-коммуникационных технологий в Украине. Исследованы особенности развития данной отрасли. Проведен анализ позиций Украины согласно международному рейтингу развития информационно-коммуникационных технологий. Определены основные проблемы и возможности развития информационного рынка Украины.

Ключевые слова: информационные технологии, рынок информационно-коммуникационных технологий, информационные ресурсы, информационные продукты и услуги.

In the article the concept of «market of information and communication technologies» gets its definition. The market of information and communication technologies of Ukraine is analyzed. The features of development of this industry have been investigated. The analysis of positions of Ukraine after the international rating of development of information and communication technologies is conducted. Basic problems and possibilities of information market development were defined.

Keywords: information technologies, market of information and communication technologies, information resources, information product and services.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Нині відбувається значне проникнення інформаційних технологій у діяльність різних установ, організацій та в наше повсякденне життя. Інформаційно-комунікаційні технології охоплюють сукупність інформаційних та комунікаційних технічних засобів і методів збору, обробки та передавання даних. Упровадження інформаційних технологій сприяє значному зменшенню витрат часу на проведення господарських операцій, пошук необхідної інформації та її використання.

Проблема розвитку ринку інформаційно-комунікаційних технологій є надзвичайно актуальною в сучасних умовах як у світовому масш-

табі, так і в Україні. Це пов'язано з прагненням держав до інноваційного розвитку. Із розвитком сфери інформаційних технологій збільшується і потреба в аналізі даної галузі, оскільки розвиток інформаційних технологій має значний вплив на всі соціально-економічні процеси. І тільки за визначення факторів, які впливають на галузь, можна покращити її розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Дослідженню українського інформаційного ринку присвячено велику кількість публікацій. Зокрема, О. Михайловська аналізує ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно з іншими країнами [9]. О. Останкова досліджує ефектив-

ність функціонування ринку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні [10]. Н. Пескова визначає стратегічну важливість розвитку сектора ІКТ України [11], А. Крутова – основні фактори розвитку ринку ІКТ в Україні [8].

У світовій практиці для вимірювання ступеня розвитку інформаційного суспільства використовують понад 20 індексів. О. Михайловська розглядає такі з них, як індекс цифрових можливостей (DOI), індекс інформаційного суспільства (ISI) та індекс мережевої готовності (NRI) та їх субіндекси [9].

Із боку держави контроль та регулювання розвитку сфери ІКТ здійснюється законами України «Про основні засади розбудови інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (2007 р.) [6]; «Про інформацію» (2011 р.) [4]; «Про Національну програму інформатизації» (1998 р.) [5]; «Про доступ до публічної інформації» (2011 р.) [1]; «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» (1994 р.) [3]; «Про електронний документ та електронний документообіг» (2004 р.) [2] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Недостатньо дослідженим слід уважати аналіз сучасного стану інформаційного ринку України та визначення проблем, які стримують розвиток даної галузі.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета дослідження полягає в аналізі ринку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні, виділенні основних проблем, сильних та слабких сторін, можливостей та загроз його функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інформаційний ринок – це сукупність економічних, правових та інформаційних відносин щодо купівлі-продажу інформаційних товарів і послуг [8].

Інформаційний ринок є функціонуючим механізмом. Він заснований на загальних законах суспільного виробництва і передбачає повну економічну самостійність і відповідальність виробників, свободу підприємництва, незалежну купівлю-продаж інформаційних ресурсів, продукції та послуг, засобів інформаційного виробництва, робочої сили, грошових коштів, цінних паперів.

Під механізмом функціонування ринку розуміють сукупність правил та економічних законів, що регулюють процес доведення товарів від виробників до споживачів.

Споживачами інформаційних продуктів та послуг на ринку інформаційно-комунікаційних технологій виступають як фізичні, так і юридичні особи.

На сьогоднішній день на ринку ІКТ України значно збільшується кількість іноземних компаній, що займаються виробництвом як програмного забезпечення, так і наданням інфор-

маційних послуг. Велика кількість потужних корпорацій, таких як Microsoft, Oracle, Informix, мають представництва в Україні. Значно збільшується кількість українських фірм, які займаються розробкою програмного забезпечення та наданням інформаційних послуг. Українським фірмам досить важко конкурувати з іноземними. Здебільшого за допомоги програмних продуктів українського виробництва вирішуються завдання, які пов'язані саме з українськими реаліями і не можуть бути вирішені за допомоги програм іноземного виробництва (бухгалтерські платформи, лінгвістичні програми).

Для України, як і для інших країн світу, характерним є більш динамічний розвиток інформаційного ринку порівняно з іншими сферами економіки. Але з урахуванням загального економічного стану існують і власні реалії.

Одним із найпопулярніших індексів, за допомогою яких можна оцінити динаміку розвитку інформаційних технологій України, є Індекс розвитку ІКТ (IDI), який розраховується спеціалізованою установою ООН у сфері глобального електрозв'язку – Міжнародним союзом електрозв'язку (МСЕ). Це складний індекс, що визначає рейтинг країн за показниками, що належать до інфраструктури ІКТ (має 11 показників, які становлять одне контрольне значення за шкалою від 0 до 10). Індекс IDI призначений для моніторингу розвитку ІКТ у країнах, а також для вимірювання тенденцій у зміні глобального цифрового розриву і має три субіндекси: доступу, використання і навичок. За даним Індексом визначається рейтинг країн за показниками розвитку ІКТ.

На рис. 1 показано динаміку показників індексу ІКТ (IDI) в Україні за останні п'ять років. Оцінивши дані показники, можна сказати, що розвиток сфери інформаційно-комунікаційних технологій в Україні перебуває на дуже низькому рівні і з кожним роком становище погіршується.

На рис. 2 показано, як змінювались позиції України за розвитком ІКТ відповідно до показників Індeksu розвитку ІКТ за останні п'ять років.

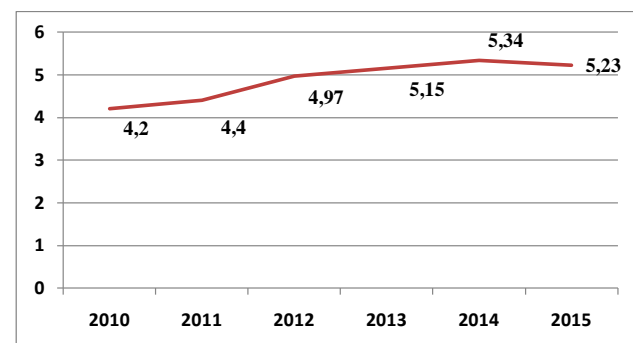

Рис. 1. Динаміка показників Індeksu розвитку ІКТ в Україні

Джерело: складено автором на основі [12]

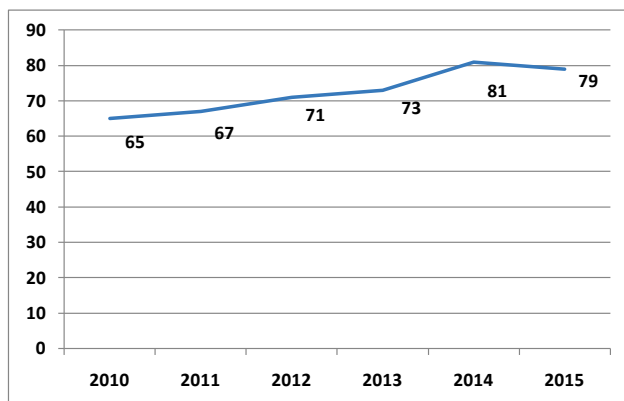

Рис. 2. Позиції України за Індексом розвитку ІКТ у 2010–2015 рр.

Джерело: складено автором на основі [12]

Україна з 2010 р. по 2014 р. опустилась на 16 позицій (65–81 зі 167 країн), а в 2015 р. піднялася на дві позиції.

За останній рік Україна зайняла 79-е місце у даному рейтингу. За розвитком ІКТ вона поступається всім країнам-сусідам. Хоча в Україні далеко не найгірша ситуація. За даними Державної служби статистики України (без урахування тимчасово окупованих територій та Автономної Республіки Крим), у сфері ІТ працює близько 2 тис. підприємств, чий загальний валовий дохід становить близько 12 млрд. грн. на рік. Кількість фахівців, зайнятих у сфері ІТ, становить близько 200 тис. осіб. Експорт послуг цієї сфери становить близько 9,5 млрд. грн., тобто 80% від загального доходу [7]. Україна має всі можливості стати великим експортером продукції ІКТ, у тому числі програмного забезпечення.

Детальніше стан ринку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні, його можливості

Таблиця 1

SWOT-аналіз ринку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>Активно розвивається індустрія модернізації IBM сумісних комп'ютерів на рівні з придбанням нових комп'ютерів.</p> <p>Розвивається українська база виробництва комп'ютерів завдяки розвитку фірм, які збирають техніку з імпортних комплектуючих.</p> <p>Інтенсивний розвиток індустрії програмного забезпечення для глобальних та локальних мереж та систем, що забезпечують віддалений доступ.</p> <p>Відбувається зміщення ринку в бік індивідуальних розробок інформаційних технологій і систем на замовлення.</p> <p>Розвиток споживчого сегменту ринку ІКТ.</p> <p>Велика кількість сертифікованих програмістів, які працюють на експорт.</p>	<p>Непослідовна політика регулювання галузі (на сьогодні державна політика не створює стимулів та умов для інвестування в розвиток даної галузі).</p> <p>Нерозвиненість базового законодавства у сфері ІТ та невідповідність його законодавству Європейського Союзу у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.</p> <p>Проблеми, що обмежують розвиток експорту у сфері ІТ.</p> <p>Проблеми інституційного характеру (низький рівень залучення фінансування, невідповідність системи підготовки професійних кадрів у сфері ІТ світовим стандартам).</p> <p>Залежність вітчизняних виробників інформаційних продуктів і послуг від іноземних та міжнародних корпорацій.</p> <p>Проблема протидії актам інформаційного тероризму.</p> <p>Низький рівень широкосмугового доступу.</p> <p>Нерівномірність забезпечення телекомунікаційними послугами та обмеженість доступу у сільській, гірській місцевості та депресивних регіонах.</p>
Можливості	Загрози
<p>Інтелектуальний капітал, накопичений українськими фахівцями у сфері розробки програмного забезпечення, системної інтеграції, може дати Україні змогу претендувати на одне з провідних місць у десятці світових виробників високотехнологічних продуктів у галузі ІТ.</p> <p>Забезпечення потенційної можливості повсюдного технологічного доступу населення до інформаційних комп'ютерних технологій завдяки об'єднанню зусиль державного та приватного секторів економіки, спрямованих на розвиток ІКТ.</p> <p>Формування інформаційної культури громадян.</p> <p>Створення умов для інформаційної рівності громадян.</p> <p>Підвищення конкурентоспроможності українських компаній галузі ІТ на експортних ринках.</p>	<p>Втрата контролю над інформаційною економічною взаємодією та відсутність чіткої державної політики розвитку сфери ІКТ можуть призвести до все більшої залежності від іноземної ІТ-продукції та міжнародних корпорацій.</p> <p>Нечітка, непослідовна політика державного регулювання сфери ІКТ може призвести до збільшення кількості злочинів із використанням комп'ютерних систем.</p> <p>Розвиток інформаційного тероризму та кібертероризму, що становить серйозну загрозу безпеці інформаційних систем та інформаційного простору держави в цілому.</p>

та проблеми можна визначити за допомогою SWOT-аналізу.

Для вирішення наведених вище проблем необхідно проводити скоординовану державну політику, яка була б спрямована на усунення названих перешкод, а також забезпечити державну підтримку розвитку ринку ІТ в Україні.

Розвиток ІКТ вимагає широкого впровадження нових засобів контролю над комунікаціями, які необхідні під час обміну інформацією. Для цього потрібно пришвидшувати зміну правил, норм та законів щодо використання інформації всіма сферами суспільства, підвищувати вимоги до процедур доступу до владної інформації.

Державна політика розвитку ІКТ повинна бути спрямована на розвиток конкурентоспроможності товарів і послуг сфери ІКТ за рахунок формування національної стратегії, збалансування міжнародної та внутрішньої політики, сприятливої законодавчої, суспільної, економічної атмосфери в галузі інформатизації, використання ІКТ; поліпшення якісних характеристик вітчизняних товарів і послуг.

Нині велика кількість злочинів пов'язані з використанням комп'ютерних систем та технологій. Таке явище має тенденцію до зростання. Прикладом цього є поширене на сьогодні шахрайство з пластиковими картками банків, із персональною інформацією громадян під час зміни платіжних документів тощо. Також ІКТ широко використовують у глобальному інформаційному просторі, наприклад для дестабілізації політичної ситуації, завдання збитків як країнам, так і окремим підприємствам та організаціям.

На сьогодні існує проблема протидії актам інформаційного тероризму, тому першочерговим завданням для України є цілеспрямована робота з гармонізації та вдосконалення законодавства у сфері інформаційної безпеки держави. Здійснення ефективної інформаційної політики, спрямованої інформування громадян та забезпечення їхнього розуміння того, у чому полягають причини тероризму, підвищення медіаграмотності (вміння протистояти спробам маніпулювання собою за допомогою інформаційних потоків) і довіри до держави та інші складники допоможуть вибудувати систему захисту кожної людини від негативного впливу інформаційного тероризму. Регулювання та протидія інформаційному тероризму як однієї зі складових частин цивілізаційного процесу на міжнародному рівні повинні мати скооперовану антитерористичну діяльність як підсистему національної та міжнародної систем безпеки.

Також потрібно вирішити питання недостатнього інвестування сфери ІКТ через запровадження стимулів до інвестицій у людський капітал, зокрема вирахування з бази оподаткування витрат на освіту, охорону здоров'я та ін.

Україна повинна розвивати внутрішній інформаційний ринок, що дасть змогу послабити залежність від експорту та посилити стабільність розвитку економіки, а сильна внутрішня конкуренція активізуватиме діяльність суб'єктів інформаційного ринку.

Суперечності та проблеми, що виникають зараз у процесі функціонування інформаційного ринку України, мають у своєму підґрунті як об'єктивні (стадія життєвого циклу ринку, нерівність у розвитку економіки країн світу тощо), так і суб'єктивні (відсутність координації між різними гілками влади, монополізація ринку зв'язку державними компаніями, нестабільна зовнішньоекономічна політика країни тощо) причини. Однак урахування існуючих тенденцій в економіках різних країн світу під час розробки власної програми розвитку ринку ІКТ (мається на увазі, що воно буде поєднане з чітко визначеними пріоритетами внутрішньої економічної політики) дасть змогу Україні значно покращити свій рейтинг. Для цього в майбутньому необхідно приділити увагу вивченню механізмів функціонування ринків електронної комерції, розробці програмного забезпечення.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Аналіз позицій України за міжнародним рейтингом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій дає можливість зробити висновок, що позиції країни порівняно з іншими країнами є середніми. Але Україна все одно залишається за межами перших 50 країн і навіть поступається розвитком ІКТ своїм сусідам.

Спираючись на проведений SWOT-аналіз, можна стверджувати, що, з одного боку, український ринок ІКТ має сильні сторони та низку перспектив для подальшого розвитку і Україна має всі можливості стати одним зі світових лідерів розвитку інформаційних технологій, а з іншого боку, без державного втручання розвиток ринку ІКТ може дістатись критичної точки. Варто зазначити, що на даний час затримується процес прийняття рішень із боку держави, що, своєю чергою, стримує розвиток ІТ: немає умов та стимулів для інвестування в інформаційну сферу, не забезпечується належний захист інформаційних систем, що сприяє поширенню шахрайства. Саме тому необхідно посилити і покращити політику регулювання даної галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про доступ до публічної інформації» // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.
2. Закон України «Про електронний документ та електронний документообіг» // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 36. – Ст. 275.

3. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 31. – Ст. 286.
4. Закон України «Про інформацію» // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 313.
5. Закон України «Про Національну програму інформатизації» // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – №№ 27–28. – Ст. 181.
6. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.
7. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Крутова А.С. Фактори розвитку ринку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні / А.С. Крутова ; Харківський державний університет харчування та торгівлі. – Х., 2008.
9. Михайловська О.В. Місце України у світовому процесі розбудови інформаційного суспільства / О.В. Михайловська // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 12. – С. 36–44.
10. Останкова О.С. Ринок інформаційно-комунікаційних технологій в Україні: особливості формування та розвитку / О.С. Останкова // Маркетинг в Україні. – 2004. – № 4. – С. 31–36.
11. Пескова Н.В. Розвиток галузі інформаційно-комунікаційних технологій в Україні / Н.В. Пескова ; Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара. – Дніпропетровськ, 2009.
12. Measuring the Information Society Report. CH-1211 Geneva Switzerland, 2010–2015. – 236 p.